

CEMAATE BAĞLILIK ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ümit HOROZCU¹

Kübra KALKAN²

Makale Geliş: 08.10.2017

Makale Kabul: 10.11.2017

Özet: *Bu çalışmada Cemaate Bağlılık Ölçeği'nin (CBÖ) geçerlik ve güvenirlik analizine ilişkin bulgulara yer verilmektedir. Nihai çalışma İstanbul'da yaşamakta olan 285 yetişkin üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geçerliği açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi; güvenirliği ise Cronbach's Alpha, Spearman Brown iki yarı test korelasyonu teknikleri ile sınırlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda güvenirlik katsayısı yüksek (Cronbach's Alpha .90, Spearman-Brown Coefficient .89 ve $r = .80$), geçerliği iyi düzeyde ($X^2 / df = 3.18$, RMSEA = 0.09, NFI = 0.96 NNFI = 0.96, CFI = 0.97, RFI = 0.95, RMR = 0.053, SRMR = 0.050, GFI = 0.88, AGFI = 0.84) 13 maddeden oluşan tek boyutlu ölçeğe ulaşılmıştır.*

Anahtar kelimeler: *Cemaat, Dini Grup, Bağlılık, Cemaatçilik*

Attachment To Community: Study Of Reliability And Validity

In this study Attachment to Community Scale's reliability and validity analyses are presented. The data was collected from 285 adult participants who live in Istanbul. The analyses show that Attachment to Community Scale consists of 13 items and one dimension. And the scale is reliable (Cronbach's Alpha .90, Spearman-Brown Coefficient .89 ve $r = .80$) and valid ($X^2 / df = 3.18$, RMSEA = 0.09, NFI = 0.96 NNFI = 0.96, CFI = 0.97, RFI = 0.95, RMR = 0.053, SRMR = 0.050, GFI = 0.88, AGFI = 0.84).

Key Words: *Community, Religious Groups, Attachment, Communitarianism*

1. Giriş

İnsan, yaratılış itibarıyla ihtiyaçlarını karşılamak için diğer insanlarla bir araya gelebilen, sahip olduğu kaynakları paylaşabilen sosyal bir varlıktır. Dahası görünür neden din, ırk, meslek, spor, arkadaşlık vs. birlik-teliği olsa da grup, cemaat yahut topluluk oluşturma insan tabiatında yer

1 Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

2 Hayreddin Karaman Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde Öğretmen.

alan güçlü bir güdüdür. Bir başka ifadeyle gruplar oluşturma insanoğlu için fitrî bir davranıştır.³

Birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde olan, amaçları ve ihtiyaçları birbirlerini etkilemelerine neden olacak şekilde bir araya gelmiş insanlardan oluşan topluluklara grup adı verilmektedir.⁴ Gruba dahil olan bireyler diğerleriyle etkileşime girer ve grup içerisinde belirli bir role sahip olur. Şayet bir araya gelmiş bireylerin ortak amaçları, karşılıklı etkileşimleri, grup şuuru ve birlik hissi yoksa böylesi topluluklar, sosyal grup değil sosyal yığın olarak ifade edilir.⁵ Dini gruplar ise dini yönelişler neticesinde ortaya çıkan sosyal gruplardır. Din, grubun oluşmasına tek başına neden olmadığı durumda bile, dindar millet örneğinde olduğu gibi, başka nedenle oluşan grubun taşıyıcı motivasyonu olabilmektedir. Ümmet, belirli bir dine ait tüm bireylerin bir araya geldiği genel grup iken, onun da altında, mezhepler, cemaatler, tarikatlar, klikler ve daha küçük dini gruplar teşekkül etmektedir ki din temelinde meydana gelen böylesi gruplara sırf dini gruplar denilmektedir.⁶ Araştırmamız özelinde ifade edecek olursak, cemaatler en önemli dini grup türlerinden biri durumundadır. Ülkemizde bazı azınlık gayri müslim grupları (Ermeni Cemaati, Rum Cemaati vb.) yahut bir bölgedeki etnik grupları ifade etmek için de kullanılan “cemaat” yahut “dini cemaat” kavramı, bunun dışında genellikle Müslüman bir dini liderin veya onun haleflerinin etrafında toplanan, İslam’ı yaşamak noktasında kendine has üslup geliştirmiş grupları (İskenderpaşa Cemaati, İsmailağa Cemaati, Erenköy Cemaati, Süleymanlı Cemaati vb.) ifade etmek için kullanılmaktadır. Ülkemizde bazı dinî gruplar ise cemaat ve tarikat kimliğini aynı anda taşımaktadır.

Toplumsal gruplara mensup bireylerin kendi gruplarına duydukları aidiyetin, birey ve toplum için psikolojik ve sosyal doğurguları bulunmaktadır. Öyle ki güçlü aidiyet duyguları genellikle grup içi ilişkileri olumlu, gruplar arası ilişkileri ise olumsuz etkilemektedir. Kendi grubuna duyduğu bağlılığın aşırısına varması durumunda ortaya çıkan grup fanatizmi işin olumsuz denilebilecek sonucunu oluştururken;⁷ kimlik kazanımı ve

3 Ü. Horozcu, “Psychology of Human Disposition: Psychological Researches, Historical Perspective and The Human Dispositions”, İslami İlimler Dergisi, 2017, 25, s.19

4 E. Aronson, T. Wilson, R. Akert, “Sosyal Psikoloji”, Çev.: O. Gündüz, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2012, s. 496.

5 G. Cezayirli, “Dini Grup ve Toplumsal Grup”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 37, s. 365; ayrıca bkz. A. Yapıcı, K. Albayrak, “Öteki’ni Algılama Bağlamında Dini Gruplar Arası İlişkiler”, Dini Araştırmalar, 5(14), ss. 35-59.

6 A. Efe, “Kolektif Dindarlık Türü Olarak Tarikat/Cemaat Dindarlığı”, İslami Araştırmalar, 2007, 28(3), s. 291.

7 A. F. Sinanoğlu, “Dini Gruplar ve Grup Fanatizminin Toplumsal Boyutları”, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014, 5(1), 33-39.; G. Cezayirli, “Dini Grup ve Toplumsal Grup”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 37, s. 367.

destek algısı, grup aidiyetinin olumlu neticelerindedir.⁸ Böylesi bir etki, tarikat ve cemaatler için de söz konusu olabilmektedir.

Türkiye'nin sosyo-kültürel ve dinî yapısı içerisinde sayısız dinî cemaat- ve bunlara mensup milyonlarca insan bulunmaktadır. Bu yapılar, insanların psikolojik, sosyal ve kültürel yaşamları üzerinde oldukça etkilidir. Bu etkinin varacağı boyut ise bireylerin bunlara olan bağlılık düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle bilhassa din sosyolojisi, din psikolojisi ve sosyal psikoloji alanlarında bireylerin dinî gruba olan bağlılık ve aidiyetinin sağlıklı şekilde ölçümlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Yakın tarihte ülkemizde yaşanan 15 Temmuz kalkışmasının gerisinde de dinî hüviyet taşıyan bir sosyal grubun yer aldığı düşünülecek olursa, cemaatlere olan bağlılığın düzeyini ölçmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Din psikolojisi özelinde söyleyecek olursak, cemaat bağlılığının dinî başa çıkma, yaşam memnuniyeti, iyimserlik, benlik saygısı, kimlik, sosyal destek algısı, ruh sağlığı vb. pek çok değişkenle ilişkisi araştırmaya değer konulardır. Ne var ki alanyanımızı taradığımızda sosyal grup bağlılığıyla ilgili birkaç ölçek çalışmasına rastladığımızda cemaate bağlılığı ölçen herhangi bir ölçek bulamadık. Ancak yine de önemine binaen ilahiyat dışındaki araştırmacıların sosyal gruplara bağlılık ve aidiyeti ölçmek üzere geliştirilmiş oldukları ölçekleri kısaca zikretmek istiyoruz.

Sosyal gruplarda var olan grupla bütünleşmeyi incelemek üzere Stokes (1983) tarafından "Grupta Bütünleşme Ölçeği" adıyla 9 sorudan oluşan bir ölçek geliştirilmiştir. Güvenilirlik katsayısı (Cronbach's Alpha) 0.86 olarak bulunan ölçek, daha sonra bu alanda yapılan çalışmalarda oldukça sık tercih edilmiştir.⁹

Grup bütünleşmesini grubun çekiciliği ve bu grubun kabul edilen bir üyesi olmayı isteme biçiminde kavramlaştıran Evans ve Jarvis (1986) 20 soruluk bir "Grup Tutum Ölçeği" geliştirmişlerdir. İlk aşamada 40 sorudan oluşan ölçek, 26 farklı terapi grubu üzerinde uygulanması sonucu dokuzlu likert tipi 20 soruya düşürülmüştür. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise oldukça yüksek (0.97) bulunmuştur.¹⁰

Carron ve arkadaşları (1985,1987) tarafından geliştirilen ve spor gruplarıyla yürütülen çalışmalarda en fazla tercih edilen ölçme araçlarından biri olan "Grup Sargınlığı Ölçeği", Aydın ve Öcel tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 4 faktörden (grubun görevde bütünleşmesi, grubun sosyal bütünleşmesi, grubun sosyal çekiciliği, grubun görev çekiciliği) oluşan 18

8 H. Hökeleklî, "Müslüman ve Öteki, Farklı Dini Grupların Birbirini Algılama Biçimi", *Kur'an-ı Kerim'de Ehli Kitap Tartışmalı İlmî Toplantı*, s. 420.

9 M. Hogg, "Grupta Bütünleşme", Çev.: A. Aktaş, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 51.

10 M. Hogg, "Grupta Bütünleşme", Çev.: A. Aktaş, Sistem Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 50.

maddelik ölçek, değişik spor takımlarında oynayan 18 ila 30 yaş arası 100 erkek sporcuya uygulanmıştır. Ölçeğin tümü ve alt ölçekler için Cronbach alfa katsayıları .79 ile .69 arasında değişmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı ise .793 olarak bulunmuştur.¹¹

Konuyla ilgili bir başka çalışmaya imza atan Duru (2015), Malone, Pillo ve Osman (2012) tarafından geliştirilen “Genel Aidiyet Ölçeği”ni (GAÖ) Türkçe’ye uyarlamış ve psikometrik özelliklerini araştırmıştır. 442 üniversite öğrencisinin katıldığı çalışmada faktör analizi neticesinde 12 maddeli, toplam varyansın % 67.53’ünü oluşturan iki faktörlü bir ölçek elde edilmiştir. Genel Aidiyet Ölçeği’nin iç tutarlılık katsayısı .92, kabul edilme/içerilme alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .89, reddedilme/dışlanma ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı ise .91.’olarak tespit edilmiştir.¹²

Sosyal gruplara üye olan bireylerde gelişen aidiyet duygusunu ölçmek üzere Uçar (2010) tarafından “Grup Aidiyeti Ölçeği” geliştirilmiştir. Beşli likert tipi 6 maddeden oluşan ölçek 590 katılımcıya uygulanmıştır. Yapılan faktör analizinde maddeler toplam varyansın %56,8’ini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı ise .85 olarak bulunmuştur.¹³

Aslan (2013) tarafından değişik toplumsal gruplara üye gençlerin gruba bütünleşme düzeyini belirlemek için “Grupla Bütünleşme Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek, yaşları 12-24 arası değişen toplumsal grup üyesi 203 katılımcıya uygulanmıştır. Yapılan analiz ve değerlendirmeler sonucunda beşli likert tipi cevapları olan 12 maddelik “Grupla Bütünleşme Ölçeği” elde edilmiştir. Ölçeğin Spearman-Brown iki yarı test güvenilirlik katsayısı .92 ve Cronbach’s Alpha katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda bu ölçeğin tek faktörden oluştuğu ve bu faktörün toplam varyansın % 61.54’ünü açıkladığı görülmektedir.¹⁴

Görüldüğü üzere grup aidiyet ve bağlılığını ilgilendiren bazı çalışmalar bulunsa da doğrudan cemaat bağlılığını ölçen herhangi bir ölçek çalışması bulunmamaktadır. Bu bakımdan geliştirmiş olduğumuz *Cemaate Bağlılık Ölçeği*’nin (CBÖ) alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağını tahmin ediyoruz.

11 O. Aydın, H. Öcel, “Grup Sargınlığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenlik Çalışması”, Türk Psikoloji Yazıları, 2006, 9 (18), s. 18-32.

12 E. Duru, “Genel Aidiyet Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenlilik Çalışması”, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2015, 5 (44), 37-47.

13 M. E. Uçar, “Üniversite Öğrencileri Ve Üniversiteden Mezun Olan Bireylerin Sosyal Sermaye Düzeylerinin Benlik Biçimleri Ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010, s. 84-85.

14 S. Aslan, “Toplumsal Gruplara Üye Olan ve Olmayan Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma, Arkadaşlara Bağlılık ve Grupla Bütünleşme”, Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013, s. 113-121.

2. Cemaate Bağlılık Ölçeği

2.1. Süreç

Ölçek, bir dizi çalışmanın ardından teşekkül ettirilmiştir. Öncelikle alanyazın taranarak cemaate bağlılığı ölçen ölçme araçlarının bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Bununla birlikte çoğunluğu sosyal psikoloji alanından olmak üzere cemaate bağlılığı dolaylı olarak ilgilendiren grup aidiyeti ölçekleri incelenmiştir. Daha sonra uzman görüşleri de alınmak suretiyle bir cemaat müntesibinin cemaatine veya cemaat liderine ilişkin sahip olabileceği düşünce ve inançları maddeler halinde sıralanmıştır. Ardından bu düşünce ve inançları ifade eden bir soru havuzu hazırlanmıştır. Üzerinde yapılan tartışmalar sonucunda oluşturulan ilk formda 34 soru yer almıştır. Bu form ilk etapta İstanbul'da yaşamakta olan, Türkiye'de yaygın şekilde bulunan 4 farklı cemaate mensup 56 kişiye uygulanmıştır. Bu ilk uygulamanın ortaya koyduğu veriler oldukça sağlıklı bir forma sahip olduğunu göstermiş olmakla birlikte anlaşılması güç bazı maddeler yeniden düzenlenmiştir. 2017 yılı Kasım-Aralık aylarında nihai çalışma gerçekleştirilerek ölçeğe son hali verilmiştir.

2.2. Örneklem

Nihai çalışma yine farklı cemaatlere mensup yaşları 18 ile 68 arası değişen 92'si erkek ve 193'ü kadın olmak üzere toplam 285 katılımcıya uygulanmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle çalışmaya dahil edilen katılımcılara kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır.

2.3. Ölçeğin Yapısı ve Hesaplama

Tek faktörlü bir yapıya sahip CBÖ, Bana Hiç Uygun Değil (1 Puan), Bana Uygun Değil (2 Puan), Bana Kısmen Uygun (3 Puan), Bana Büyük Ölçüde Uygun (4 Puan) ve Bana Tamamen Uygun (5 Puan) olmak üzere 5'li Likert tipi 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan ise 65'tir. Puan yükseldikçe kişinin cemaatine olan bağlılığının kuvvetlendiği anlaşılmaktadır. 13 maddenin 5'i (3., 5., 7., 9., 12.) ters, 8'i ise düz olarak hesaplanmaktadır.

2.4. Geçerlik Analizi

2.4.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Küresellik (Sphericity) Testi ile hesaplanmıştır. 285 katılımcıdan elde edilen verilerle yapılan faktör analizinde KMO değeri .937 çıkmıştır. Bu değer aynı zamanda örneklem büyüklü-

ğünün yeterli ve faktör analizi için uygun olduğu anlamına gelmektedir.¹⁵ Barlett testi sonucunda da kay kare değeri anlamlı bulunmuştur [$X^2 = 1679.632$, $p = .000$]. Bu veriler, yapının faktör çıkartmak için uygun olduğunu göstermektedir.

Total Variance Explained tablosunda görülüşü gibi tek bir faktörün ölçüşin toplam varyansının %48.78'ini açıkladığı tespit edilmiştir ki sosyal bilimlerde geliştirilen tek faktörlü ölçeklerde faktörün toplam varyansın %30'unu açıklaması yeterli kabul edilmektedir.¹⁶ Bu da CBÖ'nün tek faktörlü ve geçerli bir ölçek olduğuna işaret etmektedir.

Açıklanan Toplam Varyans Tablosu:

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	% Cumulative	Total	% of Variance	% Cumulative
1	6.341	48.780	48.780	6.341	48.780	48.780
2	1.070	8.232	57.012			
3	834	6.417	63.428			
4	692	5.326	68.754			
5	642	4.937	73.691			
6	587	4.515	78.206			
7	505	3.888	82.094			
8	480	3.695	85.788			
9	439	3.377	89.165			
10	413	3.176	92.341			
11	377	2.898	95.239			
12	342	2.632	97.871			
13	277	2.129	100.000			

Yapılan faktör analizinde faktör yükleri düşük olan veya zayıf bir şekilde dağılan 21madde analiz dışı bırakıldı. Kalan 13 maddenin analizi yapılırken, kuramsal açıdan tek faktörlü bir yapının daha uygun olacağı düşüncesinden hareketle analiz tek faktöre göre yapılmış ve bu tabloda ve aşağıdaki iki faktöre göre çıkarılmış bileşenler matrisi tablosunda görüldüşü gibi özdeğeri (eigenvalue) 1'in üzerinde olan iki faktör ortaya çıkmıştır. Ne var ki varyansın yüzde 48.7'sini açıklayan birinci faktörün ardından sadece yüzde 8.2'sini açıklayan ikinci faktöre giren maddelerin faktör yükleri oldukça düşük olmasının yanı sıra bu maddelerin birinci

15 Ö. Çokluk, G. Şekercioğuş, Ş. Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik*, Pegem Akademi, Ankara 2012, s. 219.

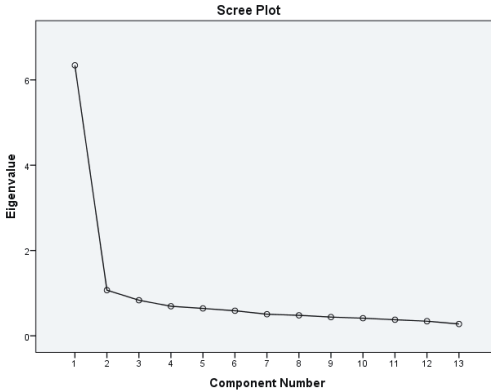
16 Ö. Çokluk, G. Şekercioğuş, Ş. Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik*, Pegem Akademi, Ankara 2012, s. 227.

faktördeki yük değerleri ikinci faktördeki yük değerlerinden en az 0.2 kadar daha fazladır. Bu durum ikinci faktörün ihmal edilebileceğini, ölçeğin tek faktörlü olarak kabul edilebileceğini göstermektedir.

İki faktör için yapılan bileşenler matrisi tablosu:

	Component	
	1	2
1	780	
2	746	
3	736	
4	733	-384
5	724	
6	721	362
7	717	-491
8	711	367
9	683	
10	680	
11	679	
12	576	
13	558	366

Screeplot çizelgesi incelendiğinde grafiğin keskin yamaç şeklindeki birinci faktörün ardından plato yaptığı görülmektedir. Bu da ölçeğin tek faktörlü bir yapı arzettiğini onaylamaktadır.

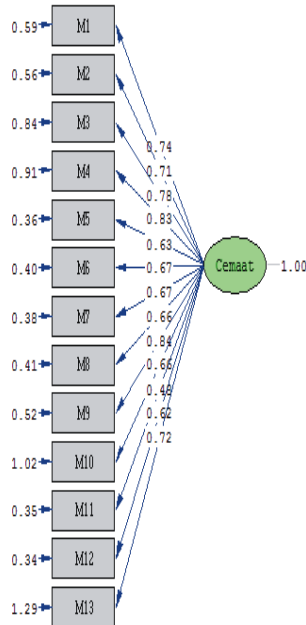
Bileşenler matrisi tablosunda görüleceği üzere 13 maddenin tamamının faktör yük değerlerinin .558 ve üzerindedir. Bu, tek faktörlü bu ölçeğin oldukça sağlıklı bir yapıda oluşunun bir başka göstergesidir.

Tablo: Tek faktörlü bileşenler matrisi tablosu:

1	Dünya görüşümü, hayata bakışımı içinde bulunduğum cemaatin görüşlerine paralel olarak belirlerim.	780
2	Evlilik, meslek vb. konularda karar verirken cemaatimin/cemaat liderimin görüşünü göz önünde bulundururum.	746
3	Kendimi bu cemaatin bir üyesi olarak görmüyorum	736
4	Eğitim hayatının başlangıcında olsam cemaatimin/cemaat liderimin tasvip etmediği bir okulda okumam.	733
5	Cemaatimin tercihi siyasi tercihim etkilemez	724
6	Bu cemaatin bugün olmayacağını söyleseler kendimi kötü hissederim.	721
7	Cemaatimde kendimi iyi hissetmezsem çıkarım	717
8	Zor zamanlarımda cemaatimden yardım görüyorum.	711
9	Evlilik çağında olsam cemaatim/cemaat liderim tasvip etmese de kendi uygun gördüğüm kişiyle evlilik yaparım.	683
10	Olur da dini bir konuda cemaatimin görüşü mezhebimin görüşüyle çelişirse cemaatimin görüşünü tercih ederim.	680
11	Bu cemaatin üyesi olmaktan mutluluk duyuyorum.	679
12	Her ne kadar bu cemaate üye olsam da bundan daha iyi cemaatler olabilir.	576
13	Cemaatim/cemaat liderim herhangi konuda bir şey söylerse onu sorgulamam.	558

2.4.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Cemaate Bağlılık Ölçeği Path Diagramı:

Chi-Square=241.05, df=65, P-value=0.00000, RMSEA=0.098

Açımlayıcı faktör analizinin ardından tek faktörlü yapının uygunluğunu görmek amacıyla yaptığımız doğrulayıcı faktör analizinde ulaşılan sonuçlar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo: Doğrulayıcı faktör analizi değerleri tablosu

X^2 /df	RMSEA	NFI	NNFI	CFI	RFI	RMR	SRMR	GFI	AGFI
3.18	0.09	0.96	0.96	0.97	0.95	0.053	0.050	0.88	0.84

Tabloda da görüleceği üzere, $X^2 = 206.75$, $Df = 65$, P Value: 0.00, $X^2 / df = 3.184$,¹⁷ Yaklaşık Hataların Ortalama Kare Kökü (Root Mean Square Error of Approximation - RMSEA)= 0.09¹⁸, Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index – NFI = 0.96¹⁹, Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index - NNFI) = 0.96²⁰, Görece Uyum İndeksi (Relative Fit Index-RFI) = 0.95²¹ Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index - CFI) = 0.97²², Kök Ortalama Karekökü (Root Mean Square Residual -RMR) = 0.053²³, Standart Ortalama Kalanların Karekökü (Standardized Root Mean Residual-SRMR) = 0.050²⁴, Uyum İyiliği İndeksi (Goodness of Fit Index - GFI) = 0.88,²⁵ Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index - AGFI) = 0.84²⁶. Bu değerler göz önünde bulundurulduğunda GFI ve AGFI değerleri dışında tüm analiz kalemlerinde iyi veya mükemmel değerlere sahip olduğu, dolayısıyla tek faktörlü CBÖ'nün iyi uyum verdiği söylenebilir.

2.5. Güvenirlik Analizi

13 maddenin yeniden yapılan güvenirlik analizinde ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach's Alpha katsayısının .904 olduğu, iki yarı arasındaki korelasyon katsayısı $r = .80$ ve Spearman-Brown Coefficient katsayısının .893 olduğu görülmüştür. 0.70'in üzerindeki değerlerin güvenirliliğe işaret ettiği düşünülürse, bu değerler CBÖ'nün oldukça yüksek bir güvenirlik katsayısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2.6. Sonuç

Ülkemizin mevcut sosyo-kültürel yapısı içerisinde, kendisini bir dini grup veya cemaate bağlı hisseden bireylerin sayısının milyonları geçtiği

17 3'ün altında olması mükemmel, 5'in altı orta düzey uyum.

18 .05'ten küçük olması mükemmel, 0.05 ile 0.10 arası kabul edilebilirdir. İdeal ve kabul edilebilir değerler için bkz. Ö. Çokluk, G. Şekercioğlu, Ş. Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik*, Pegem Akademi, Ankara, 2012; Timothy A. Brown, *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*, The Guilford Press, USA, 2006.

19 .95'in üzerinde olması mükemmeldir.

20 .95'in üzeri mükemmel değerdir.

21 0.90'in üzerinde olması iyi değerdir.

22 .05'in altı mükemmel, 0.05 ile 0.1 arası kabul edilebilir değerdir.

23 .05'in altı mükemmel, 0.05 ile 0.1 arası kabul edilebilir değerdir.

24 .05'in altı mükemmel değerdir.

25 .90'dan büyük olması iyi değerdir.

26 .90'dan büyük olması değerdir.

tahmin edilmektedir. Bu bağlılık kiminde sempati düzeyinde olabilirken kiminde ise fanatizm düzeyinde olabilmektedir. Cemaate bağlılığın ve bu bağlılığın düzeyinin bireylerin psikolojilerinin yanı sıra dini düşünce, tutum ve davranışlarını etkilediği açıktır. Bu durum, herhangi bir cemaate bağlı bireylerin bağlılık durumunu ölçmeye yarayacak bir ölçeğe ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Oysa alanyazın incelendiğinde böyle bir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu sâikle başlatılan çalışma sonucunda 13 madde ve tek faktörden oluşan Cemaate Bağlılık Ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini gösteren Cronbach's Alpha katsayısı .90, Spearman-Brown Coefficient katsayısı .89 ve korelasyon katsayısı .80 olarak tespit edilmiştir. Geçerlik analizi kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörün toplam varyansın yüzde 48.7'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Sosyal bilimler alanında geliştirilen tek faktörlü ölçeklerde toplam varyansın yüzde otuzunun açıklanmasının yeterli olduğu kabul edildiği düşünülürse ölçeğin tek faktörlü yapısı oldukça uygundur. Son olarak doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indeksleri $X^2 / df = 3.18$, RMSEA = 0.09, NFI = 0.96, NNFI = 0.96, CFI = 0.97, RFI = 0.95, RMR = 0.053, SRMR = 0.050, GFI = 0.88 ve AGFI = 0.84 olarak tespit edilmiştir. Tatmin edici olduğunu söyleyebileceğimiz bu değerler, CBÖ'nün Türkiye'de bireylerin cemaate bağlılık düzeyini güvenilir ve geçerli bir şekilde ölçen sağlıklı bir ölçek olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aronson, E., Wilson, T., Akert. R. (2012) Sosyal Psikoloji, Çev.: O. Gündüz, İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Aslan, S. "Toplumsal Gruplara Üye Olan Ve Olmayan Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma, Arkadaşlara Bağlılık ve Grupla Bütünleşme", Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2013.
- Aydın, O., Öcel, H. (2006) "Grup Sarginliği Ölçeği: Geçerlik ve Güvenlik Çalışması", -Türk Psikoloji Yazıları, 9 (18), s. 18-32.
- Brown, Timothy A.: *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*, The Guilford Press, USA, 2006.
- Cezayirli, G. (1997) "Dini Grup ve Toplumsal Grup", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 37, s. 365-375.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2012) "Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik", Pegem Akademi, Ankara.
- Duru, E. (2015) "Genel Aidiyet Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5 (44), s. 37-47
- Efe, A. (2007) "Kolektif Dindarlık Türü Olarak Tarikat/Cemaat Dindarlığı", İslami Araştırmalar, 28(3), ss. 290-301.
- Hogg, M., (1997) "Grupta Bütünleşme", Çev.: A. Aktaş, İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Hogg M. ve Ark. (2014) "Sosyal Psikoloji", Ankara, Ütopya Yayınları.
- Horozcu, Ü. (2017) "Psychology of Human Disposition: Psychological Researches, Historical Perspective and The Human Dispositions", İslami İlimler Dergisi, 25, ss. 9-26.
- Hökekleli, H. (2007) "Müslüman ve Öteki, Farklı Dini Grupların Birbirini Algılama Biçimi", Kur'an-ı Kerim'de Ehli Kitap (Tartışmalı İlmi Toplantı), s.405-420.
- Sinanoğlu, A. F. (2014) "Dini Gruplar ve Grup Fanatizminin Toplumsal Boyutları", İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5(1), 33-39.
- Uçar, M. E. (2010) "Üniversite Öğrencileri Ve Üniversiteden Mezun Olan Bireylerin Sosyal Sermaye Düzeylerinin Benlik Biçimleri ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Wach, J. (1987) "Din Sosyolojine Giriş", Çev.: B. İnandı, Ankara, A.Ü.İ.F. Yayınları.
- Yapıcı, A., Albayrak, K. (2002) "Öteki'ni Algılama Bağlamında Dini Gruplar Arası İlişkiler", Dini Araştırmalar, 5(14), s. 35-59.